

Rekviem háromszázezer hektár erdőért?

Egyik országos napilapunk 2000 januárjában igen elgondolkasztató cikket közölt arról, hogy Magyarországon a magánerdők felét nem kezelik. Tekintve az összes erdőterület nagyságát, a kezeletlen erdő mennyisége minimum háromszázezer hektár lehet. A cikkben foglaltakkal nincs okom vitatkozni, az idézett szaktekinetly (*Telegdy Pál*) és az erdész főhivatalnok (*Barátossy Gábor*) hozzáértése garantálja, hogy a részletezett állapot nem tartalmaz túlzásokat, a helyzetértékelés – sajnos – valós.

Mit lehet erre mondani? Fel lehet háborodni, lehet az öklöket rázni és lehet apátiába esni. *Egyet viszont nem mondatunk: azt, hogy a folyamat nem volt előre látható – és mint derült égből a lórúgás ért bennünket.*

Magam is morfondíroztam a téma körül az Erdészeti Lapok 1994. évi márciusi és októberi számaiban, így engem a tény – sajnos – nem lepett meg. Nem hiszem, hogy szabad volna temetni a háromszázezer hektár erdőt, ezért célszerűnek tartom megvizsgálni, hogy mi vezetett ide, illetve mit is kellene csinálni. Ezen gondolataimat osztom meg az Olvasóval.

Kiindulás

A kiindulást mindenképpen a kárpótlási törvény – csomagban, illetve a többször módosított 1992 évi II. törvényben (a szövetkezetekről) kereshetjük. Ennek eredménye, hogy gyakorlatilag bárki erdőtulajdonhoz juthatott, sokszor úgy is, hogy *nem akart erdőtulajdonos lenni*. Ennek számos oka lehetett, ebből néhány:

a kárpótlási jegy ésszerű hasznosítására gyakorlatilag csak a földszerezés mutatkozott, az alternatív kínálat – az önkormányzati lakás megvásárlásán kívül – alig működött.

a részarány-tulajdonforma kiterjedt az egykori földtulajdonos örökösire is; a földingatlanok a köztudatban nagyobb volt a presztízse, mint amilyen értéket a valóságban képviselt;

az erdőt meg lehetett szerezni a föld „árában”, a faállomány csak ráadás volt.

Ennek eredményeként alakult ki a ma is élő birtokszerkezet. Ingatlanforgalmi szakértői tapasztalataimban csak szántóföldekről szereztem információt, de álljon itt két „gyöngyszem”, amely

talán jellemezheti a kialakult birtokviszonyokat

Egyik nagykun városunkban külterületi, műúttól 4 km-re 67 ha-os tábla osztatlan közös tulajdonban, összesen 610 aranykorona értékkel. A tulajdonosok száma 72 fő. *A legkeletebbre lakó tulajdonos mátészalkai, a legnyugatabbra élő pedig nagyatádi lakos.* (Ez szerencsésnek mondható, hiszen általában van minden táblában egy nyugateurópai vagy más földrészen élő tulajdonos is.) *A legkisebb tulajdoni hányad átszámítva 0,16 aranykorona, az adott ingatlanon ez kerekítve 146 m² területnek felel meg!*

Másik nagykun városunkban szintén külterület, műúttól 2,5 km távolságra, az ingatlan nyilvántartás adatai szerint önálló birtoktest 289 m² területtel. Hossza 591 m, szélessége 49 cm! (*Vigyázat: negyvenkilenc centiméter!*) Tulajdonosa Székesfehérváron lakik.

Megjegyzem: ezek konkrét és valós, bár a munkám során legszélsőségebbnek nevezhető példák. A másfél méter széles tábla, vagy például az 1/852. tulajdoni hányad gyakorlatilag sűrűn előforduló eset.

A szántóföldi példák még akkor is elgondolkasztatóak, ha nem erdőről van szó. Ugyanis az erdők magánosítására ugyanolyan szabályok vonatkoztak, mint a szántóföldre, tehát hasonló birtokméretek az erdők „osztásánál” is előfordulhattak.

Közös tulajdonú erdő kezelése

A szövetkezeti törvény ugyan kimondja, hogy

„... az erdő és a legelő művelési ágú termőföld lehetőleg egy tagban maradjon...” (Vrh. 15 §.1b.), illetve

„...A szövetkezet közös használatából kikerült erdőben és legelőn – ha jogszabály másként nem rendelkezik – osztatlan közös gazdálkodást kell folytatni...” (24.§.),

de azt is írja, hogy

„...A részarány földtulajdonos kérésére az ingatlan-nyilvántartásban feltüntetett tulajdoni részarányoknak és AK értékének megfelelő nagyságú és értékű földet részére ki kell adni...” (27.§)

Ha ez a „kiadás” megtörténik, akkor az új erdőtest birtokosa az erdőtervény Vrh. 16 §. eredményeképpen egyéni er-

dőgazdálkodónak minősülhet, ha az erdő bizonyos feltételeknek megfelel. Ezeket a feltételeket az erdőtervény Vrh. 14 §. részletezi, szakmailag megfelelőnek tekinthető alapon. Ha az erdőtest – vagy tag – maga több tulajdonos tulajdonában áll, akkor kötelező erdőgazdálkodó kijelölése.

A közhiedelemmel ellentétben – a közös tulajdonban álló erdők részarány-tulajdonosainak azonos a joga a tulajdoni hányadára vonatkozóan, ugyanis „... A tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására és használatára, e jogot azonban az egyik tulajdonostárs sem gyakorolhatja a többiek jogainak és a dologhoz fűződő törvényes érdekeinek sérelmére.” (Ptk. 140. §.)

Következésképpen minden, a tulajdonnal kapcsolatos kérdésben csak egybehangzó nyilatkozattal lehet érvényes döntést hozni. Képzelnék el, hogy ezért össze kell hozni Nagyatádtól Mátészalkáig a tulajdonosokat (köztük a 146 m² tulajdonosát is) és meg kell nyilatkoztatni arról, hogy mit akarnak. Tudvalévő, hogy minden emberi közösségben 20 fő felett adódik legalább 1 fő (nagyobb létszám esetén 4–5 %), aki „mást” akar, és ez alkotmányos joga.

Emiatt – például –, ha az a feladat, hogy ki kell jelölni az erdőgazdálkodót, a tulajdonos-közösségek igen nagy hányadában nem lehet konszenzusra jutni. Még szerencse, hogy ugyanez a folyamat érvényesül, ha valaki – élve a törvény adta jogával – ki akarja „méretetni” tulajdonrészét, vagy akár a teljes ingatlant a tulajdonosok „szét kívánják mérni.” Gyakorlatilag a konszenzus ekkor is kizártnak tekinthető, így – szerencsére – az erdőbirtokok gyakorlati elaproszódása nem napi veszély

Ha egy adott döntés közérdekű, akkor a hiányzó nyilatkozatot bírósági úton is ki lehet kényszeríteni. Ez sem látszik járható útnak, mert időigényes (mai gyakorlat szerint közel két év, mire jogerős határozat születik). Másrészt a dolognál a közérdek az adott esetben nehezen igazolható, ha például az a kérdés, hogy Gipsz Jakab KFT. avagy a Kiscuici Illés BT legyen-e az erdőgazdálkodó.

Az erdőtervény – előrelátóan – arra az esetre is intézkedik, ha a tulajdonosok késlekednek kijelölni az erdőgazdálkodót, vagy akit kijelöltek, az

alkalmatlanná válik feladatára. Ebben az esetben az erdészeti hatóság kijelölheti (vagy lecserélheti) az erdőgazdálkodót, és az így kijelölt gazdálkodó még (állami) költségtérítésre is számot tarthat. Megint más kérdés, hogyha ez a tulajdonosoknak (vagy a tulajdonosi kör egy részének) nem tetszik, ellene jogorvoslattal élhet, és ha nem is nyer pert, de legalább időt – azt nyerhet.

Közben az erdő kezeletlen marad, azaz nem folyik benne érdemi erdőgazdasági munka.

A kezeletlenség következményei

Az erdő sok mindent elbír. Ha nem kezelik, akkor legfeljebb biológiai – és későbbi gazdasági – értéke csökken, de látványos kárt általában nem szenved. Többnyire kétfajta ciklusa van: amikor hasznot hoz és – amikor pénzt visz el.

A jelenlegi helyzetben a hasznot hozó időszak – a vágásérettségi kor környéke – törvényileg igen körülhatárolt. Megfelelő üzemtervi állapot mellett fakivágási-termelési engedély szükséges, a kitermelés után be kell fizetni a tőrárt, majd újra kell telepíteni (vagy más módon felújítani) a területet.

Az eljárás egy profi erdőgazdálkodónak rutinmunka, de mit lát benne a laikus tulajdonos?

Csak azt, hogy nem akkor vág fát, amikor ő jónak látja, még fizetni is kell emiatt.

komoly költség a telepítési kötelezettség, (még akkor is, ha van hozzá tisztességes állami támogatás is),

az egész eljárás tulajdonképpen „macerás”.

Ebből következően az a tulajdonosi kör, amely nem az erdőből él (és a magánerdő-tulajdonosok jelentős hányada ilyen) csak jól jár, ha a jogszerű utat elkerüli.

Ugyancsak ellenérdekelt a fenti tulajdonosi kör akkor is, amikor az erdő olyan időbeli biológiai periódusban van, hogy csak költséget emészt, de bevételt nem hoz. Miért erőltessen egy olyan – az erdő szempontjából lényeges, de tulajdonosi szempontból átmenetileg érdektelen – folyamatot, ami ugyan az erdő gazdasági értéke hosszú távú növelését eredményezi, de rövid távon kell fizetni érte.

Szankciók

E kérdés vizsgálatánál nem érdekes, ha a tulajdonosi körön kívüli személy vagy szervezet egyszerűen „ellopja” az erdőt, mert ez rendőrségi és büntetőjogi kategória. Csak az a téma tartozik ide, ha a tulajdonosi kör – teljesen vagy részben – megszegi a vonatkozó jogszabályokat és engedély nélkül vág ki fát. (A jelenlegi helyzetben igen kicsi a valószínűsége annak, hogy valaki például illegálisan erdőt telepítsen, úgyhogy ezen eset vizsgálatát nyugodtan mellőzhetjük.)

Az érvényes szabálysértési törvény szerint az engedély nélküli fakitermelés 30 000 Ft szabálysértési pénzbírsággal sújtható. Aki csak önkényesen megszünteti az erdőt – azaz megszünteti annak művelési ágát engedély nélkül – megússza 10 000 Ft-tal. Tiltott még az engedély nélküli legeltetés, a közlekedés, a melléktermékek illegális gyűjtése is. (Megjegyzés: az erdőtörvény 50 000 Ft felső határ tartalmaz, de ezt a szabálysértési törvény nem „meríti ki”. Van még tere az inflációnak).

Ezzel szemben ha valaki elad csak egy darab nemes fát (mondjuk madár-cseresznyét vagy diót), az ennek legalább kétszeresét kasszírozza, és még nem is lopott, hiszen kvázi a „sajátját” adta el. A jogi helyzet ugyanez, ha nem egy fát, hanem az egész erdőt eladja.

Ezen kérdéskör vizsgálatakor nem mellőzhető, hogy a tulajdonosoknak van-e fogalmuk az egészről, értenek-e a jogszabályokhoz, illetve egyáltalán ismerik-e az erdőtulajdonból következő jogaikat és kötelezettségeiket. Bár a törvény ismeretének hiánya – lebukás esetén – nem mentség. Egyrészt – a felügyeletnek jelenlegi helyzetében – kicsi a veszély, másrészt kevés az ismeret is. Ha pedig „lebukott”, akkor kifizeti a harmincezet, és kész. Ez van (a hasznot hozó ciklusban).

Az erdő hasznot nem hozó periódusában a helyzet még rosszabb, mert az erdő megfelelő kezelésének elmulasztása a jelenlegi szabálysértési törvény szerint nem szabálysértés, emiatt nincs pénzbírság sem. Szabálysértés ugyanis csak az erdő művelési ágának megváltoztatása, az engedély nélküli fakitermelés, a tiltott legeltetés stb. Ha valaki valamit nem tesz, azt jelenleg nem lehet szankcionálni.

Állami támogatás

Az erdőkkel kapcsolatban elég sok címen lehet pályázni költségvetési pénzre, ha az erdőt az erdőtörvény szerint

művelik. Több tulajdonos közös tulajdona esetén ez társult gazdálkodási formában lehetséges, ezért az a kör, amely ebbe nem lépett be, ebből kiesik.

A feladatok – amelyekre 1999-ben pályázat útján pénzt lehetett szerezni – igen sokfélék, az erdőtelepítéstől, annak tíz éves ápolásától kezdve a csemete – termelésen keresztül egészen a nyiladékok takarításáig. Talán nem is az a fontos, hogy mit támogatunk a költségvetésből, hanem az, hogy mit nem támogatunk.

Egyértelmű, hogy nem támogatjuk azt, hogy a tulajdonosok az erdő kezelését szakszerű gazdálkodást folytató saját, vagy felkért szervezet útján végzik (kivéve a kényszer-kijelölt erdőgazdálkodókat).

Összefoglalás

A tulajdonosi kör az esetek jelentős hányadában alkalmatlan bármiféle közös döntés meghozatalára.

A döntést semmiféle jogszabály nem kényszeríti ki. Ha a magánerdő részarány-tulajdonosi körének a kialakult helyzet kellemes és kényelmes, akkor nem kötelező lépni.

Ha lépnek, és a társult erdőgazdálkodási formát választják, akkor – kivéve a véghasználat előtti időszakot – gyakorlatilag egyéb haszon nélküli fizetési kötelezettségük keletkezik, ami az egész folyamat ellen hat.

A törvényellenes eljárásnak igen kicsi a lebukási veszélye, illetve az erdő kezelésének elmaradása még szabálysértésnek sem minősül.

A társult gazdálkodás önmaga, illetve az erdő szakszerű kezelése ma még nem dotált tevékenység.

Javaslatok

Ha valaki a fentiek elolvasása után azt a következtetést vonná le, hogy – szerény véleményem szerint – az egészért az érintett magánerdő-tulajdonosok a felelősek, akkor téved. Az érintett magánerdő-tulajdonosi kör a *helyzetnek nem okozója, hanem szenvedő alanya*.

A laikus erdőtulajdonos ugyanis a kárpótlás és a részarány-osztás során tette azt, amit az adott szisztéma számára lehetővé tett, és azóta is – többnyire – a jogszabályok adta keretek között lép, illetve nem lép. (Nem beszélve néhány, a helyzettel tudatosan visszaélő, de mindenképpen kisebbségnek nevezhető tulajdonosról.)

Az osztatlan közös erdő tulajdonosai végülis nem úgy társultak, hogy előre megfontoltan, egymást körültekintően

megválasztva, egy közös cél (az erdő jóléte) reményében, szindikátusi szerződést kötve, közös akarattal lépnek fel. Ezek a közösségek spontán gyülekezetek, akiket a jobb (avagy a bal) -sors kényszerített egymás mellé. Így nem lehet csodálkozni, ha a törvények hasadéka mellett (között) lavírozva saját valós vagy vélt érdekeik szerint működnek.

Emiatt amit tenni kell, azt nem a tulajdonosok ellen, hanem – kvázi – érdekekben – és személyükön keresztül az általuk birtokolt erdő érdekében – kell tenni.

Erre tesztek néhány javaslatot:

– A visszaállamosítást minden szempontból kerülni kell. Az állami tulajdon – az erdő esetében – gyakorlatilag hatékonyabb, nemzetgazdasági szempontból előnyösebb, mint a nem kezelt magántulajdon. Ennek ellenére ez az esetek túlnyomó többségében kollektív büntetés lenne, aminek sem jogi alapja, sem szükségessége nem lenne magyarázható. Legfeljebb csak szélsőséges esetben, ultima ratio-ként jöhet számításba. (Véleményem független a védett területek visszavásárlása során elhíresült Hortobágy-szindrómától.)

– Birtokrendezés az erdő esetében – a dolog természetéből fakadóan – nem lehet a szó szorosán vett értelmében tagosítás, emiatt a szerepe csak alárendelt lehet. Mindemellett, ha ésszerű eredményt adhat, élni kell vele.

– Tulajdonosi kör rendezése. Még a néhány hektár erdőt birtokoló egyéni, vagy részarány-tulajdonos gazdálkodásában is az erdőbirtoknak – tartamosságát tekintve – igen kevés lehet a valós hozadéka. Emiatt növelni kell az egy főre eső magán-erdőbirtok méretét. Minden tulajdonosi közösségben adódik olyan személy, aki fantáziát lát az erdőben. Ezt kell kihasználni úgy, hogy ez a kör vásárolja fel a többi tulajdonos tulajdon-részét az elővásárlási joga alapján, illetve ezt – a tulajdonosi körön belüli szándék hiányában – külső személy is megteheti. Semmiképpen sem javaslom, hogy a fent részletezett tulajdonkonceptió a valós érték alatti áron, valamilyen adminisztratív nyomás segítségével jöjjön létre, hanem arra, hogy akinek érdektelen az erdőtulajdon, az normális piaci áron értékesíttesse azt.

Arra sem gondolok, hogy aki megvásárolja a tulajdonostársak tulajdonát, az „ingyen” jusson a birtokhoz, hanem arra, hogy számára kedvező anyagi kondíciók mellett elérhető hitellel – de a később-

biekre nézve komoly szakmai feltételekkel alátámasztottan – valós és gondos gazdája legyen az adott erdőnek.

– Az erdő-tulajdonosok teljes körét tájékoztatni kell az erdőtulajdonnal kapcsolatos jogokról és kötelezettségeikről, a szakma általános gyakorlásának feltételeiről. Ez csak központi program útján lehetséges.

– Dotálni kell az erdő kezelését is. Ez nem jelentheti azt, hogy a tulajdonosok teljes kötelezettségét a költségvetés vennie át, hanem azt jelenti, hogy az erdő kezelésével megbízott erdőgazdálkodó felmerülő költségeinek egy részét a költségvetés a biológiailag fontos időszakban viselné, a másik része továbbra is a tulajdonosok kötelessége maradna. Amikor az erdő valós hasznót hoz, természetesen ez nem „járna”.

– A jogszabályokat sértő tulajdonosokkal szemben komolyabb szankciók kellene. Az engedély nélküli fakitermelés 30 000 Ft-os jelenlegi maximuma eltörpül az esetlegesen milliós értékek bezsebelése és szintén milliós károk okozása mellett.

Erdészeti és a határtudományok

A Szegedi Akadémiai Bizottság Mezőgazdasági Szakbizottságának erdészeti munkabizottsága idején egyik legnagyobb szakmai programját rendezte meg csütörtökön a Gyula-Város-erdőben lévő Erdészeti Tájékoztatói Központ. A Dalerd Rt. tulajdonában lévő épületben dr. Rédei Károly kandidátus, munkabizottsági elnök vezetésével tudományos tanácskozást tartottak, amelyen az erdészeti kutatók – főként az Erdészeti Tudományos Intézet munkatársai –mellett gyakorlati szakemberek is részt vettek. Így előadást tartott a Dalerd Rt. oktatási igazgatója, Puskás Lajos és több pedagógus is. A tudományos ülés így témájában nemcsak az erdészettel, hanem több határtudománnyal is foglalkozott.

Az egyik kiemelt téma az volt, hogyan hat az erdősültség az egyes vízgyűjtő területeken, hogyan változtatja meg a talajba kerülő víz mennyiségét és összetételét. Megyénkben kiemelten fontos kérdésnek minősíthető az Élővíz-csatorna rehabilitációja. A közép-békési települések (Békéscsaba, Békés és Gyula) által megrendelt és nemrégiben elkészült rehabilitációs programot Puskás Lajos ismertette, akinek előadásából kiderült: a programban 43 projekttervezet foglalkozik a csatorna teljes

Ha valaki ma például engedély nélkül építkezik, akkor az építményrész kalkulált értékének 50 %-áig, engedély nélküli bontás esetén 20 %-áig terjedhető építésügyi bírságot fizet. Emiatt nem példa nélküli az az eset, hogy valaki az erdőben is az okozott kár mértékének arányában fizessen.

Természetesen ehhez áttekinthető és egymással összehangolt jogszabályok kellene, a tulajdonosokban tudatosítani kellene, hogy mi a joguk és mi a kötelességük,

a felügyeletet olyan arányban kellene megerősíteni, hogy minden szabálysértés derüljön ki, az így beszédett bírságot vissza kell forgatni az erdő érdekében.

A magánerdők helyzete ma még nem tragikus, a kedvezőtlen folyamatok még visszafordíthatóak. Emiatt – valószínűen – nem szükséges a címben kérdőjelet felkiáltójellé módosítani, és nem kell elénekelnünk a Requiescant in pace-t a mise végén.

rehabilitációjával. Papp Ferenc, a békéscsabai 3-as iskola pedagógusa az erdei iskolák működéséről és a környezeti nevelésben betöltött jelentős pedagógiai szerepéről beszélt a tudományos tanácskozáson, amely szakmai konzultációval ért véget.

Haász János

A tarvágás és hulladék eltávolítása és az északi fenyvesek talajának savanyúsága

A címben említett erdőgazdálkodási gyakorlat hatását mérték le a talaj pH-jának és kolloidkémiai állapotának vizsgálatával. Úgy találták, hogy a vágáshulladék eltávolítása egytized fokozattal csökkentette a pH-t a talajban, a bázistelítettség pedig 8%-kal csökkent. A közölt adatok a teljes-fás fakitermelés káros következményeire is felhívják a figyelmet.

(Hivatkozás: N. Nykvist–K. Rosén: Effect of clear-felling and slash removal on the acidity of Northern coniferous soils. For. Ecol. Mgmt. 1985. 11. sz. 157–169. o.)

Ref. dr. Szodfridt István